

Književne novosti

Simon Gregorčič. Življenjepis. Spisal Anton Burgar. 1907. Natisnila „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani. Založil Ign. Gruntar. Cena broš. 1 K 20 h, vez. 2 K. Pisatelj te knjižice, ki jo krasi na čelu pesnikova podoba, se je odmenil, kakor pravi sam v predgovoru, opisati Gregorčičevo zunanje življenje in označiti pesnika kot človeka. To je bilo jako lepo, hvalevredno podjetje, kajti neovržna resnica je, da moremo duševne proizvode kakega pisatelja ali pesnika preumeti in ceniti popolnoma le tedaj, ako poznamo razmere, pod katerih vplivom je pisal. Radi priznavamo, da se je pisatelju knjižice namen dobro posrečil in da bo sad njegovega truda jako služil onim, ki se bodo pozneje lotili duševne analize pesnikove ter kritične ocene njegovih poezij. — Knjižico priporočamo tem bolj, ker je čisti dobiček namenjen „Šolskemu domu“ v Gorici, ki je bil, kakor vemo, velikemu našemu pesniku tako zelo pri srcu.

Zabavna knjižnica za slovensko mladino. Urejuje in izdaja Anton Kosi, učitelj v Središču. XIII. zvezek. V Ljubljani, 1907. V zalogi pisateljevi. Natisnila „Katoliška tiskarna“. Cena 30 h, s poštnino 35 h.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Izdaja „Zgodovinsko društvo“ v Mariboru. Urejuje Anton Kaspret. Došli so nam v skupni knjigi prvi trije snopiči 4. letnika tega znanstvenega časopisa. V knjigi nahajamo troje večjih spisov, in sicer: 1. Grafenauer Ivan: O „Duhovni brambi“ in nje postanku; 2. Kovačič Fr.: „Bolgari na Slovenskem l. 827.“; 3. Žigon Avgust: „Donesek o razmerju med Janežičem in Levstikom.“ V rubrikah „Mala izvestja“ in „Književna poročila“ prinaša ta knjiga še več krajših razprav in ocen raznih publikacij.

Cvičee slovenskoga pjesništva. Sabrao i uredio dr. Fran Ilešić. Matica Hrvatska. U Zagrebu 1906.

Sama hvala od vseh strani, celo od Hrvatov menda, še predno sem dobil knjigo samo v roke. Z radovednostjo sem pričakoval po tem prijaznem šumenju med listi knjige, ki bodi našim sosedom onkraj Kulpe verno zrcalo naše poezije, zbornik, po katerem naj presodi slovanski jug formo, duh, višino naše pesmi, zlasti lirske, in jo primerja s svojimi proizvodi iste vrste. Urednik poudarja že v uvodu, da je naša lirika naš vrhunec in vrhunec jugoslovanske lirike sploh, ker jo inenuje nekak istovreden pendant srbohrvaški epiki. S to mislijo bi se človek rad sprijaznil, ne iz lokalnega patriotizma, temveč ker vidim v hrvaški umetni liriki, kolikor jo poznam, zelo mnogo gostobesednega frazerstva in votle retorike in ker je, meni vsaj, Prešeren res največji pesniški genij vseh zemljá od Triglava pa do Balkana. Ne smemo pa izpustiti iz tega računa — ki je navsezadnje zelo brezpomemben — Kranjčevića, ki živi med Hrvači in kleše iz žive skale, dočim mi tukaj gori rezljamo. Res pa je, da je v naši poeziji lirika naš višek. A glej večni povratek: kakor se godi naši umetnosti vselej, kadar jo stavijo — pasterko sicer — neumetniki za parado pred svet, tako se je zgodilo po mojem mnenju sedaj naši poeziji.

V neki oceni sem čital, da gosp. profesor ni izbral najboljših pesmi, ampak najbolj karakteristične. Vedno sem bil preverjen in zdi se mi, da je uveljavljen ta princip v literarnih zgodovinah celega sveta, da sodimo pesnika po njegovih najboljših delih, a ne po drobižu, ki je odpadel tako mimogrede. Cervantes je in ostane vsem vekovom stvarnik „Don Quijota“; nikomur ne prihaja na misel, da bi

mu oporekal njegove ovčarske novele, kjer je tičal še sam v starem slogu, katerega je pozneje do smrti prebičal. A naj so bila načela, po katerih je zbiral urednik komade za to knjigo, kakršnakoli že, vidim v njej več principov, in to je slabo. Knjigi naslov je „Cviče“. S tem je že dan princip: ta šopek bodi skrbno izbran. To cvetje z naših pesniških livad pa je natrgano s slepo roko, kakor je hotel slučaj — rože s plevelom vred, kakor v veliki hitrici. Če pa ta izbor ni slučajen — mi smo označili svoje stališče in o priliki se dotaknemo tudi raznih stališč te antologije, ki ni namenjena v to, da bi podala znanstvenikom v raziskovanje našo poezijo, dobro in slabo skupaj, temveč uživajočemu občinstvu.

Že pri narodnih pesmih pogrešamo ljubih znank. Kaj dela tu šomaštrski „Lavdon“? ali „Ko ptičica sem pevala“? Ne čuti, gospod profesor, vaše uho nenarodnega tona v tej pesmi? Da je popravljena, pomiljena, pokvarjena? Poleg epske „Je lunica svetila, je ur'ca polnoč bila“ (ki je hvala Bogu ni v tej zbirki) mi je prej omenjena tipičen zgled, kako so prilivali nespretni nabiralci narodnih pesmi svojo solzivost v trpki napoj pristnih narodnih proizvodov. „Lepe Vide“ — da se je skristalizirala v to obliko, v kakršni jo imamo sedaj, se je moral strniti duh našega največjega umetnega genija z globokim instinktom priprostega narodnega pevca — zakaj ni „Lepe Vide“, te pesmi za večnost, v cvetju slovenskega pesništva? Uvrsti jo med narodne ali Prešernove — tako je Prešernova kakor narodna — v cvetje sili sama. In kaj je treba Vodniku, mojstru epigramatskega izraza, te cepetave, omladne „Milice milene“? Mnogo krepkeje bi stal brez te berglje in več reliefa bi imela njegova figura, ker so ostale pesmi res spretno izbrane. Pri Prešernu seveda bi moral imeti že usodno nesrečno roko, kdor bi zagrabil kaj slabega. To je pa tudi edini slovenski poet — in tudi v svetu jih lahko iščemo — da ima samo kleno zrno na svoji njivi. Vzrok je pač eminentna višina njegovega duha, ostra avtokritika in — pozna izdaja poezij. Vendar — ali bi ne bilo na mestu, pokazati Hrvatom najsijajnejšo zgradbo našega najsilnejšega arhitekta, „Sonetni venec“?

Ker smo že na visokem, preskočimo za sedaj vrsto pevcev za domačo rabo tja do Levstika. Krivica se mu je zgodila v tej knjigi. Ni pesnik — po llešičevih besedah. Tako brezpomemben pesnik je, da mu so prisojene v „Cvetju“ cele štiri pesmi, toliko, kolikor jih je odmerjenih Freuensfeldu. Ta, v življenju in nazorih tako izrazita osebnost, je tudi krepko začrtana pesniška individualnost, ki stoji po svoji konkretni fantaziji v presenetljivo ostrem nasprotju z večino tedanjih medlobesednih občeidejnikov; pa je odrinjen s svojega dobro zasluženega mesta, češ, da je preveč filolog, in potisnjen v kot v prilog ne samo Stritarju — to bi bilo deloma odpustno spričo nekritične tradicije v naši literarni zgodovini — ampak še vse neznatnejšim imenom. Tudi Jenkov „Naprej“ bi bil lahko izpuščen; gospodu profesorju, kaže vse, pa je ta rodoljubni marš zelo pri srcu. Tako medle, v zraku viseče pesmi, kakor je „Naša zvezda“, bi se bil pri Gregorčiču lahko izognil. Tudi Krilan je zapel marsikatero boljše, nego je „Mladi Janko“. Kje je Gestrinova balada o „Prepelici“, kjer je segel ta eklektični epigon formalizma najgloblje v tragiko življenja in ki nima vrstnice niti v njegovih niti koga drugega poezijah?

Najslabeje — ne po kvantiteti, v tem oziru je šel mogoče zbiratelj celo predaleč, pač pa po kvaliteti — je zastopana moderna. Tu, v živi gneči sedanjosti, o kateri kritika še ni izpregovorila zadnje besede, je odrekel uredniku skoro docela instinkt. Dočim je Cankar primeroma dobro zastopan (zlasti sem vesel piесе iz „Dunajskih večerov“), je potisnjen Kette na šolsko klop, kateri je bil odrasel, še ko je sedel na nji. Na srečo je sprejet „Moj Bog“ v celoti. Samo sebi pa ne zaupa

oko, ali je bilo res mogoče, da je izbral urednik iz množine Kettejevih pesmi (v ožjem pomenu besede) „Laokoonta“ ali celo „Pred krčmo“. To ste našli v Ketteju? Gospod profesor, čujte skrivno razodenje o natakariči Fančki: Kette je napisal to razposajeno pesem po kakem veselem kroku v kaki dolgočasni slovenski uri na rob kake preparacije svojim součencem v zabavo. Aškercu ne zamerim, da jo je izteknil in uvrstil v zbirko Kettejevih poezij (Kette sam bi ne bil tega nikoli storil), a študentovsko, ne bogsigavedi kako duhovito igratičico podati Hrvatom za vzorec pesmi najglobljava našega lirika izza Prešerna, to se pravi krajcar za cekin izdajati. Približno isto z Murnom. Ta mladi poet, zamaknjen v poezijo naše zemlje in njenega človeka, je še ves v razvoju, nič ni še definitivnega v njem, še vedno išče, tava za pravo harmonijo sveta in duše, katero samo sluti, a ji še ne ve izraza; in šele proti koncu, pred samim grobom, mu zazveni ona melodija brez nesoglasja. Nimam knjige pri roki, da bi naštel kar po vrsti pesmi, ko je pritipala njegova trepetajoča še in, žal, že trepetajoča roka do svoje tajne strune, katere je tako strastno in nemirno iskal, katero je našel šele, ko je dahnil vanj že mir vesoljstva, ko je že začutil, da se mu duša skoro v njem izgubi. In tam je pesniška cena Murnova, vse drugo je lahko interesantno psihologu, literarnemu historiku, ne pa uživajočemu občinstvu, ki hoče dovršenih del, a ne ve, kaj bi počelo s skicami. Ta nekaljena melodija odmeva iz pričujoče zbirke komaj iz ene, dveh poezij.

To pa je ono, kar bi moralo odlikovati zbiralca antologije brezpogojno: fino uho za zares pesnikove pesmi, one pesmi mislim, kjer je genij poeta v svojem zenitu in ustvarja dela, ki jih ne bi ustvaril noben, prav noben drugi. Taki so Kettejevi cikli sonetov, „Jagned“, „Tihi gaj, mrtvi gaj“ in dr. Taka je Murnova „Ajda“, „Spet zelene nam vrbe in šume“ in — škoda, da nimam knjige pri roki. Za „natakaričo Fančko“ pa ni bilo treba Kettejevega genija, take pesmi se posrečijo vsakemu študentu, ki misli, da je pesnik.

Glede Zupančiča naj omenim samo, da so pesmi iz „Čaše opojnosti“ in „Pisanic“ nesramno slabe, kar je seveda nemalo njegova krivda. Pesem „Grobovi tulijo“ pa je amputirana, in sicer ji je odstrigel gospod profesor ravno perotnice. Prekinjena je baš tam, kjer se vzbne do svoje višine.

Ko bi bil gospod profesor pazil na oni zenit pesnikov, ne bi bil predstavil našega prvega epika s pesmotvori, ki niso Aškerc. (Tu vem, da ne bom imel Aškerc na svoji strani, kajti znano mi je, da smatra on vse svoje pesnitve za istovredne.) Aškerc ni samo obtičal za svojo dobo, prišel je po zmoti svojega racijonalistnega intelekta do tega, da smatra njegovo notranje oko v čudni optični prevari resničnost za resnico — in s tem je postalo njegovo naziranje krivo, ker površno. Skepsi ni več prostora v njegovi filozofiji; zanj ni problemov, on oznanja dogmo. Osebnost je to njegova sila, subjektivno je prišel do stalnosti — objektivno pa je to okorelost in vkljub navidezni plodovitosti je njegova poezija sterilna. Mislim, da cenim Aškerc tako visoko kakor gospod Ilesič; a cenim njegov brezobzirni „dulce“, ki je mnogo koristnejši od njegovega „utile“, in pokazal bi ga poeta resnice in žive borbe, kakršen je bil, ko so njegove strelice nasprotnika še skelele. Aškercu, pesniku „Stare pravde“, „Čaše nesmrtnosti“, „Dvorskega norca“, „Firduzija“ — naslovov bi lahko naštel celo stran — temu Aškercu oprtati tako krvave akte, kakor je „Karnevalska balada“, obložiti ga z anekdotami, kakor je „Kovač in hudič“, siliti ga, da podpiše pred vsem svetom „Luferana Kremenjaka testament“, ali da poje himno s slovenskimi heretiki, in ga poslati tako med Hrvate — slaba usluga njemu, še slabejša slovenski poeziji.

Rekel sem že prej, da vidim več principov, ki so odločali pri urejanju te knjige, in da se mi zdi to slabo. Čim bolj mnogoglava jury, tem bolj gorje umetnosti. Vse kaže, da naj bi bilo „Cvetje“ nekak kompromis med antologijo in — pesmarico. Kako bi prišle sicer v antologijo, v „cvetje slovenskega pesništva“, razne pesmi, ki veselo družbo kaj dobro vedre, ki pa čitane nimajo v sebi prav ničesar, kar loči verze od pesmi. „Pridi Gorenj'c“, Razlagova „Domovini“, „Slovenec sem“ in druge. Tu vidimo že drugi princip, ki sega prejšnjemu v roke in je za resno antologijo ravno tako neumesten — princip rodoljubni namreč. Ta princip je dovolil vstop „Napreju“, Zamejskemu, Freuensfeldu, ki ga diči poleg rodoljubnega srca še ta specijalna zasluga, da je „Vrazov zemljak“. Če pa se je zgodilo to popolnosti na ljubo (zopet nov princip), kje je ostal potem Etbin Kristan? Če bi hotel biti zloben, bi navedel lahko par imen, ki se glede obskurnosti smelo kosajo z marsikaterim v zbirki.

Naloga antologa je načrtana že v samem naslovu knjige. Zbrano bi moralo biti v antologiji res cvetje poezije; zato pa treba začeti s tehniko v roki že pri izboru pesnikov in izločiti na desnico samo one, ki res kaj pomenijo v razvoju našega duševnega življenja, ako se je v njih dvignila slovenska poezija do markantnega viška; zatem pa treba zaslediti zopet posameznih umetnikov zenit, da se zablesti čitatelju svet poeta odondod, odkoder ga je gledal pesnik sam, ko je bil na vrhuncu svoje tvorne sile. To je po mojem princip antologije, in po tem principu se ni ravnal gospod profesor Ilešič.

In tako se namerimo v tej knjigi na imena, ki so celo človeku, ki se bavi s slovstvom, prazen zvok, ker ne more zvezati ž njimi nikake določne predstave. To zlasti v modernem oddelku. Že v uvodu se moderni ne godi posebno dobro. Idejne vsebine njene se je dotaknil gospod profesor samo od strani in njegova diagnoza se glasi — „mekoputnost“. Nekaj strani naprej je označena Prešernova poezija za trubadurstvo! Med modernimi simboli se navajajo samo „bajni, tihi večeri“, „sanjave zvezde“, „temne sence z bledimi obrazi“ in podobni otročji rekviziti. Ali srši iz teh vrstic prikrita jezica na moderno? Če ne, zbogom moja psihologija, a tudi doktorja Ilešiča razsodnost! Kajti potem g. profesor moderne ne pozna, ne pozna te vseobče struje zadnjega polstoletja, ki je zaplula iz Amerike proti stari Evropi in zanesla sem novo pojmovanje sveta in duše ter stremi od analize naturalizma do sinteze, ki bo ustrezala novim časom in moderni duši evropskega človeka. Gospod profesor kakor da ne ve, da je tudi slovenska moderna že ostavila svojo zibelko, in ji še vedno očita otroško nesnago. In še nekaj treba povedati tu jasno in odločno: ako vidi gospod profesor toliko omlednih fraz in brezcilnosti v slovenski moderni, je tega kriv pač gospod profesor sam, ker ne loči pristnega od nepristnega in dela moderno odgovorno za to, kar sprejme kak urednik stare šole v svoj list kot moderno. Dajte nam moderen list in videli boste, kako hitro bo vse to iztrebljeno! Sedaj pa je moderna še brez svojega glasila; umevanja ne, ugleda si je pa tudi tako pridobila že toliko, da greše (ravno vsled ugleda in neumevanja) na njen račun ljudje, ki niso niti pesniki niti nositelji novih idej, a se vleko, nesposoben in nespodoben privesek, za njo. Krivda je urednikov stare šole, ki z moderno ne vedo kaj, *) v našem primeru pa zbiratelja antologije, ki bi moral to vedet

*) Uredniki bi morda to vedeli, ako bi jim bilo zagotovljeno, da jim bodo moderni s svojimi proizvodi zakladali list. Lahko rečeno: „Dajte nam moderen list in videli boste, kako hitro bo vse to iztrebljeno“, teže izvršeno! Vsak mesec napolniti 64 strani s tako tvarino, kakršne si želi gospod pisatelj gorenje ocene — nemogoče! Pišite, pošiljajte, potem hočemo videti! Sicer pa pojma „moderno“ in „dobro“ menda še nista identna!

Opomnja uredništva.

in čutiti, predno se je lotil svojega posla. Potem bi bili lahko zadovoljni s „Cvičcem“ vsi prizadeti: Slovenci vobče, njih literati in obdarovanci Hrvatje. Kajti da so Hrvatje knjigo hvalili, se ne čudim ni malo. Če mi prinese kdo za god šopek, ki se mi ne zdi baš okusen, mu tega vendar ne morem povedati v obraz. Tako ne moremo Hrvatom očitati netaktnosti. A ta naša lirika ni istovreden pendant srbohrvaški epiki, kar zatrjuje uvod.

So preostre te besede? Ne vem. Vem pa, da so morale biti izrečene. Po navadi hodi naš kritik malo vijugasto pot: „pisatelj je vesten, marljiv — — — ampak knjiga njegova bi utegnila biti boljša.“ One komplimente, prosim čitatelje, naj si misli vsak sam, saj jih pozna itak naizust; jaz sem povedal samo svoj ampak.

Oton Zupančič.

(Dodatek urednika „Antologiji“ dr. Fr. Ilešiča.) Gospod Zupančič nastopa proti meni kot „umetnik“. Zupančič je umetnik, tega mu ne tajimo; a da si sam piše to firmo, to je zlo, to je za njega samega veliko zlo. Zupančič dela iz umetnikov stan, kakor so stanovi in poklici, ki si jih ljudje volijo. Kaj bi rekli o znanstveniku, ki bi govoril: „Mi učenjaki . . .!“ Sploh bi kritiko o sebi gospod Zupančič naj pustil drugim (o „Čaši opojnosti“ naj bi ne govoril, ker je to stvar — prošlosti in ranega jutra). Pa k stvari, da ne bo „akt krvav“!

Izbral sem za antologijo prvič najboljše in drugič poleg njih in med njimi najznačilnejše pesmi. Bilo je vseskozi potrebno ozirati se tudi na najznačilnejše; le kot „značilne“, to je relativno vredne, so se v antologijo vzele pesmi večine pesnikov do najnovejše dobe; ko bi se ne bil oziral na značilne pesmi, bi bil moral izpustiti končno vse razen Prešerna, Jenka, Gregorčiča in nekaterih modernih. Tega pa vendar ni pričakoval Zupančič; prikrit bi bil ostal razvoj. Tudi pri pojedinih pesnikih sem vzel kako pesem le kot značilno (n. pr. „Milico mileno“ kot zastopnico Vodnikovih zaljubljenih in eno ali drugo Aškerčevo); s tem se pokaže razvoj in razvoj je glavni znak življenja in umiranja! Sem spada tudi Kettejev „Laokoont“ in „Pred krčmo“; ti dve pesmi sta značilni za heinejevsko spajanje težke istine z razkošnim čuvstvom, višine z nižino, ki je lastno moderni! Pri tem pa o vrednosti pesmi nič ne odločuje, je li nastala v „rajskih, nadzemskih višavah“ Stritarjeve zamaknjenosti ali pa po kakem „veselem kroku“; dejal bi, da je vesel krok ugodnejša prilika za nastanek vredne pesmi nego običajno žal prisiljena „visoka zamaknjenost“. Vprav čudil sem se, da je moderno misleč mož napisal one besede. Ako bomo gledali na veličastnost povoda, kdo naj še ohrani vrednost razen — barona, grofa itd.? Ali smo še kaj vredni, ki smo rojeni kot ljudje — iz žene? Dandanes ne vprašujemo, kdo je tvoj oče, ampak kdo in kaj in kakšen si ti! — Da, več principov je v knjigi in mora jih biti. Naslov „Cvičec“ nič ne izpreminja te potrebe. Zopet moram obžalovati, da se gospod Zupančič tako drži imena in vnanjosti, a ne gleda na bistvo in notranjost. Prvotni naslov knjigi je bil „Antologija“ (in je še na trdih platnicah); v zadnjem hipu me je brzojavno poprosila „Matica Hrvatska“, če sme naslov izpremeniti v „Cvetje“; težko sem se odločil za to, ker sem vedel, da pomen te besede ne ustreza čisto vsebini, a končno sem privolil, uverivši se, da je izraz celo srednjeinteligentnim slojem neumljiv; da bi torej Matičarji ne dobili knjige s povsem neumljivim naslovom, sem privolil v izpremembo („Antologija“ pomeni seveda prvotno isto kar „Cvetje“, a beseda je ta prvotni pomen izgubila ter se le ob suhem razumu zavedamo njene etimologije!!). — Torej ne samo lepota, ampak tudi značilnost in razvoj! Ne bodimo slepi! Nisem se slepil niti za hip z mislijo, da bi večina